

Znanstveni skup

ISTI **ROD** RAZLIČITE **SUDBINE**

MUŠKARAC MOŽE BITI I..... (II.)

Program skupa i sažeci izlaganja

Znanstveni skup

ISTI ROD, RAZLIČITE SUDBINE

MUŠKARAC MOŽE BITI I..... (II.)

Program skupa i sažeci izlaganja

Organizacijski odbor skupa:

Željko Dugac

Marija Karbić

Ana Rajković Pejić

Hrvatski institut za povijest
Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje
Ante Starčevića 8, 35000 Slavonski Brod
<http://hips.hr/>

Priprema i tisak:
Krešendo, Osijek

Slavonski Brod, studeni 2025.

HRVATSKI INSTITUT ZA POVIJEST
- PODRUŽNICA ZA POVIJEST SLAVONIJE, SRIJEMA I BARANJE

organizira

Znanstveni skup

ISTI ROD, RAZLIČITE SUDBINE

Muškarac može biti i..... (II.)

(Državni arhiv Slavonski Brod, 24. studenog 2025.)

Uvodna riječ

Četvrti znanstveni skup *Isti rod, različite sudbine* čini tematski nastavak prošlogodišnjeg koji se bavio istraživačkim pitanjima vezanima uz analizu i propitivanje različitih oblika muških identiteta tražeći očitovanja konstrukcije muškosti kroz različite primjere i razdoblja, od srednjeg vijeka do 20. stoljeća. Uzimajući u obzir da se radi o svojevrsnom drugom dijelu skupa, pitanja koja će činiti tematsku okosnicu ove godine, vezana su, kao i prethodne, uz načine na koji su norme, očekivanja i društvene uloge utjecale na muški identitet te rubne situacije.

Na tragu navedenoga, ovogodišnji znanstveni skup, između ostaloga, bavi se, konstrukcijama i oblikovanjem maskuliniteta u društvenim i kulturnim kontekstima, njegovom određenošću prostorom te tradicijskim normama. U istraživanjima koja će biti prezentirana na skupu pažnja je usmjerena i prema proučavanju maskuliniteta u različitim modalitetima, koji pokazuju kako je njegovo oblikovanje itekako društveno, ali i politički uvjetovano.

Ono što bismo posebno voljeli istaknuti vezano uz ovogodišnji skup zasigurno je zastupljenost gotovo svih povijesnih razdoblja od starog vijeka, pa sve do kraja 20. stoljeća. Tako se između ostaloga, ovogodišnji skup bavi anuboforima te Hipokratovom muškom fiziologijom koja je uvelike utjecala na predmoderne konstrukcije maskuliniteta. Nastavno na ova izlaganja zastupljena su i izlaganja vremenski određena povijesnim razdobljem srednjeg odnosno ranog novog vijeka. Tako će se predstaviti teme vezane uz prakse tituliranja u srednjem vijeku, ali i konstrukciju svećeničkih ideala u 18. stoljeću. U okviru tema koje se vremenski odnose na kraj 19. odnosno početak 20. stoljeća predstaviti će se načini na koje su prevladavajuće patrijarhalne društvene norme kreirale javnu predodžbu o plemenitom razbojniku u kasnom 19. i ranom 20. stoljeću kao i kreiranja "tvrdokorne muškosti" kao svojevrsnog odgovora na izazove "naprednih žena" te analizu zagrebačkih privrednika u 19. stoljeću. Teme iz 20. stoljeća također se odnose na različite historiografske aspekte, od zanemarenog iskustva nasilja nad dječacima, oblikovanja maskuliniteta u redovničkim zajednicama, utjecaja bolesti, posebice pandemije AIDS-a 1980-tih, na reprezentaciju muških identiteta, feminizacije pojedinih zanimanja, pa doulogemaskuliniteta pri oblikovanju poželjnog socijalističkog radnika.

Pri tome je također važno istaknuti kako se navedena izlaganja, između ostaloga, uvelike oslanjaju na interdisciplinarni okvir. Naime, polazeći od shvaćanja da je na razvoj historiografije, između ostaloga, bitno utjecao i razvoj filozofije, sociologije te, prije svega, antropologije, a što je u konačnici rezultiralo i

nizom novih historiografskih teorija, pristupa i modela i njihovom primjenom u praksi, dijelu tema pristupljeno je upravo kroz interakciju historiografije i drugih znanstvenih disciplina. U tom smislu će na skupu biti predstavljena istraživanja vezana uz deseteračke napjeve, poznatije kao bećarce, kao izvor na temelju kojega možemo propitivati različite predodžbe maskuliniteta odnosno načine njegove konstrukcije nadilazeći shvaćanje bećarca kao izrazito muške forme izražavanja. S druge, pak, strane transpozicija maskuliniteta bit će analizirana i kroz suodnos povijesti, glazbe te čitavoga kompleksa predodžbi muških uloga kontekstualiziranih u sliku društvenih očekivanja.

U tom smislu, nastavno na prošlogodišnji skup, predstaviti će se u određenom smislu redefinirani narativ vezan uz muškost kroz povijest, koji se prvenstveno vezivao uz kontrolu emocija, lojalnost, vojništvo ili ratništvo čime će se problematizirati dominante konstrukcije unutar kojih je muškost definirana kulturnim i socijalnim normama i očekivanjima.

Organizacijski odbor

PROGRAM SKUPA

Ponedjeljak, 24. studenog 2025.
11:00-18:00 / Državni arhiv Slavonski Brod

Pozdravne riječi

Doc. dr. sc. Josip Jagodar, ravnatelj Državnog arhiva u Slavonskom Brodu

Dr. sc. Marija Karbić, predstojnica Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest

I. sekcija **11:15 – 12:45**

Moderator: Željko Dugac

Inga Vilogorac Brčić – *Anubofori – svećenici i preljubnici*

Zrinka Blažević i Željko Dugac – *Hipokratova muška fiziologija kao okosnica predmodernih konstrukcija maskuliniteta*

Damir Karbić – *Dominae i domini. Što je potrebno da bi muškarac bio tituliran kao gospodin u srednjovjekovnim izvorima u hrvatskim zemljama*

Silvija Pisk – *Juraj Čupor Moslavački – agresivac ili tipičan specimen svojeg doba*

Eldina Lovaš – *Svećenički ideali i praksa u 18. stoljeću na primjeru sjedinjene Bosanske ili Đakovačke i Srijemske biskupije*

Rasprava

Pauza za kavu

II. sekcija **13:00 – 14:15**

Moderatorica: Ana Rajković Pejić

Snježana Ivčić – *Feminizacija sestrinstva: povijesni, društveni i politički konteksti rodni uloga*

Katarina Horvat – *Zaposleni muškarci (privrednici) u Zagrebu prema popisima stanovništva 1880.-1910.*

Luka Pejić – *Razbojnici i zavodnici: osvrt na rodnu povijest banditizma u 19. i 20. stoljeću*

Ida Ograjšek Gorenjak – *“Tvrdokorna” muškost pred izazovom “naprednih” žena na početku 20. st.*

Jelena Seferović i Marko Buljevac – *Različiti rod, iste sudbine: Zanemarena iskustva nasilja nad dječacima i mladićima (od kasnog 19. do sredine 20. stoljeća)*

Rasprava

Pauza za ručak

14:30-16:00

III. sekcija

16:00-17:30

Moderatorica: Marija Karbić

Ivan Armanda – *“Umri muški!” Umiranje i oblikovanje maskuliniteta u redovničkim zajednicama - primjer hrvatskih dominikanaca u 20. st.*

Ana Rajković Pejić – *Čvrsti muškarci kao ideali – konstrukcija identiteta tvorničkih radnika u socijalizmu*

Vinko Kovač – *Dobar, loš, AIDS*

Ivana Seletković – *Transpozicija maskuliniteta u identitet/u kastrata*

Ana Tereza Želinski – *“Alaj braca na me oko baca” – prikaz žene u bećarcima kao odraz društvenih (ne)jednakosti*

Rasprava

Zatvaranje znanstvenog skupa i najava teme idućeg skupa

Ivan Armanda

Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb

„Umri muški!” Umiranje i oblikovanje maskuliniteta u redovničkim zajednicama - primjer hrvatskih dominikanaca u 20. st.

Kršćansko teološko poimanje, utemeljeno na *Bibliji*, opisuje smrt kao kaznu za grijeh praoca Adama, pobijedenu i otkupljenu mukom, smrću i uskrsnućem Isusa Krista. Stoga se smrt doživljava kao prijelaz u život vječni, a ne kao apsolutni kraj života. U tom duhu se kroz povijest Crkve rado isticalo primjere umiranja koji su jasno ukazivali na čvrstu vjeru i nadu u život vječni. Oni su imali poslužiti ne samo kao lijepe priče, nego kao poticajni i ohrabrujući primjeri, kadri ohrabriti umiruće vjernike i njihove bližnje te učvrstiti im vjeru. Analiza tog fenomena u predavanju će se usredotočiti na hrvatske dominikance preminule između 1900. i 2000. te će se iznijeti izabrane primjere prirodnih, nesretnih i nasilnih smrtnih slučajeva. Također će se analizirati reakcije redovničke obitelji na patnju, smrt i umiranje članova njihove zajednice, odnosno dojmove koji su o tome zabilježeni. Cilj je predavanja odgovoriti na pitanje: Jesu li smrt i umiranje služili za oblikovanje maskuliniteta u redovničkim zajednicama?

Ključne riječi: Katolička Crkva, dominikanci, umiranje, smrt, maskulinitet.

Zrinka Blažević

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Željko Dugac

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb

Hipokratova muška fiziologija kao okosnica predmodernih konstrukcija maskuliniteta

Analizirajući fragmente tekstova iz djela *Corpus Hippocraticum*, koje se tradicionalno pripisuje grčkom liječniku Hipokratu (460. – 377. pr. Kr.) i njegovim učenicima, ispitat će se predodžbe o funkciji muškog tijela te posljedično njegove zdravstvene karakteristike na osnovu kojih su se konstruirale rodne uloge u predmodernom razdoblju. Budući je *Corpus Hippocraticum* preko dva i pol tisućljeća predstavljao osnovu zapadnjačke medicine, ali i model promatranja ljudske antropologije, karakteristike koje su pripisivane muškom i ženskom tijelu uvelike su oblikovale rodne predodžbe i prakse sve do sredine 19. stoljeća. Primjerice, muško se tijelo smatralo toplijim i sušim od ženskoga, što je uvjetovalo specifičan način življenja, prehrane i vježbanja. Osim za muško zdravlje, pravilan dijetetski režim bio je važan i za muške reproduktivne sposobnosti zbog čega su se i muškarci morali pridržavati određenih pravila kako bi osigurali začecje. Valja naglasiti da je hipokratovska humoralna medicina ljudsko tijelo promatrala kao jedinstvenu cjelinu i da je pojedinim spolovima pridodavala određene karakteristike uvjetovane njihovom specifičnom anatomijom i fiziologijom. Stoga su se za muško tijelo, jednako kao i žensko, predviđala stroga pravila življenja kako bi se uravnotežio i ispravio tijek tekućina i kako bi mu se osigurali zdravlje, snaga i plodnost.

Ključne riječi: povijest medicine, *Corpus Hippocraticum*, antička medicina, humoralna teorija

Zaposleni muškarci (*privrednici*) u Zagrebu prema popisima stanovništva 1880.-1910.

Kraj 19. i početak 20. stoljeća razdoblje je razvoja modernog građanskog društva u Zagrebu. Ovaj razvoj je moguće pratiti i prema popisima stanovništva 1880.-1910. Osim velikog porasta broja stanovnika, popisi stanovništva su i dobar pokazatelj gospodarskih i društvenih promjena u Zagrebu. U kategoriji zvanje i zanimanje može se pratiti povećanje ili smanjenje broja *privrednika* koji su se bavili nekim poslom. Prikazat će se promjene u statističkim podacima o zvanju i zanimanju zaposlenih Zagrepčana (muškaraca) i kontekstualizirati iste s osvrtom na promjene u društvu, a vezano uz različite sektore rada. Posebno će se navesti razlozi za smanjenje broja muškaraca u sektoru kućne službe.

Ključne riječi: Zagreb, popisi stanovništva, zaposlenja, kućni sluge.

Feminizacija sestrinstva: povijesni, društveni i politički konteksti rodnih uloga

U radu se istražuje kako povijesni, društveni i politički kontekst oblikuje rodne uloge u profesiji sestrinstva. Iako je danas riječ o zanimanju u kojemu pretežito sudjeluju žene, povijesni izvori pokazuju da to nije uvijek bio slučaj. Prema dostupnim globalnim podacima, danas žene čine približno 85 % zaposlenih u sestrinstvu, dok je u državama Europske unije njihov udio oko 70 %.

Prvi poznati zapisi o sestrinstvu potječu iz Indije, gdje je uloga njegovatelja bila primarno povezana s muškarcima. Sličan obrazac prepoznaje se i u europskom kontekstu, posebice u okviru vojnih redova čiji su pripadnici, uz vojnu službu, obavljali i funkcije njegovatelja. Ključna prekretnica u profesionalizaciji i feminizaciji sestrinstva dogodila se u 19. stoljeću djelovanjem Florence Nightingale (1820. – 1910.). Nakon povratka iz Krimskog rata, Nightingale je 1860. godine osnovala školu za medicinske sestre pri bolnici Svetog Tome u Londonu, čime je započela sustavnu transformaciju sestrinstva. U tom se procesu rodna uloga sestre preslikavala iz ideala viktorijske žene i obitelji: medicinska sestra bila je shvaćena kao produžena uloga domaćice – hraniteljice i njegovateljice. Ova kulturna percepcija bila je presudna za uspostavu sestrinstva kao profesije koja se dominantno povezuje sa ženama.

Unatoč širokoj rasprostranjenosti tog ideala, muškarci su i dalje sudjelovali u sestrinstvu, premda u specifičnim kontekstima. Uglavnom su bili zaposleni u ratnim zonama, ustanovama za osobe s mentalnim oboljenjima i u privatnim institucijama gdje se tražila fizička snaga. Daljnju institucionalizaciju feminizacije struke potvrdio je britanski Zakon o sestrinstvu iz 1919. godine, kojim su muškarci isključeni iz profesionalne registracije. Takvo pravno stanje potrajalo je do 1949. godine, kada je omogućeno njihovo ponovno uključivanje u formalno obrazovanje i rad u sestrinstvu.

Dodatni faktor feminizacije profesije od 1920-ih godina bilo je i društveno-ekonomsko vrednovanje sestrinskog rada. Naime, za muškarce je rad u sestrinstvu bio smatran manje vrijednim u usporedbi s drugim zanimanjima poput učitelja

ili radnika u lokalnim zajednicama, koja su bila bolje plaćena i društveno priznatija.

U istom povijesnom razdoblju zanimljiv primjer pruža Walt Whitman (1819. – 1892.), američki pjesnik, ali i njegovatelj. Tijekom Američkog građanskog rata, od 1863. godine, volontirao je u vojnoj bolnici u Washingtonu te je punih jedanaest godina radio kao njegovatelj. Iako je taj aspekt njegova života manje poznat, kao primjer on ukazuje na fluidnost roda u povijesti sestrinstva.

Ključne riječi: sestrinstvo, feminizacija, rodne uloge, njega bolesnika

Damir Karbić

Zavod za povijesne i društvene znanosti,
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb

***Dominae i domini.* Što je potrebno da bi muškarac bio tituliran kao gospodin u srednjovjekovnim izvorima u hrvatskim zemljama**

Srednji vijek bio je u svakom slučaju razdoblje u kojem su društvene konvencije i rituali igrale važnu ulogu u definiranju društvenih odnosa, kako onih socijalnih, tako i onih na području spolnih/rodnih kategorizacija. To je, s jedne strane, bilo društvo u kojem je prevladavao patrijarhalni model u kojem su upravljačke i uopće javne funkcije bile, uz manje izuzetke, isključivo usredotočene na muškarce, kao i, s druge strane, društvo u kojem je postojala trajna napetost između sekularne elite i njezine crkvene protuteže. Iskazivanje društvene pozicije bilo je vrlo povezano i s načinom tituliranja osoba na pojedinim položajima, pri čemu je zanimljivo da je korištenje najvišeg stupnja počasnog tituliranja, *dominus*, bilo rezervirano isključivo za vrlo uski krug, dok je isti stupanj u slučaju osoba ženskog spola/roda bilo na određeni način "lakše" postići. Prilog pokušava upozoriti na neke elemente i razloge takovog korištenja počasnih naslova na temelju materijala iz srednjovjekovne izvorne građe s prostora hrvatskih srednjovjekovnih zemalja.

Ključne riječi: počasno tituliranje, žensko-muški odnosi, opozicija sekularnog i crkvenog, srednji vijek, terminologija

Vinko Kovač

doktorand moderne i suvremene hrvatske povijesti,
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Dobar, loš, AIDS

Sredinom 1980-ih godina se stubokom mijenja rodni identitet muškaraca uslijed pandemije HIV/AIDS-a. Opirući se o raniju diferencirajuću diskursnu praksu stereotipizacije maskuliniteta kod heteroseksualnih i homoseksualnih muškaraca, izvještavanje o HIV/AIDS-u je pridonijelo stvaranju dodatne stratifikacije maskuliniteta, ali i podjelu između “nedužnih” i “krivih” oboljelih s jasnim vizualnim razlikovanjima u priopćavanju. Heteroseksualni muškarci su u medijima prikazivani s ciljem izazivanja empatije, dok su gej muškarci dodatno stigmatizirani te dobili prišivak prijetnje općedruštvenom zdravlju. Upravo zbog toga se ne može govoriti samo o javnoj percepciji bolesti, već pandemiju valja gledati kroz prizmu utjecaja na suvremenu reprezentaciju muških identiteta u kriznoj javnozdravstvenoj situaciji. Muškarci su u prvim pandemijskim godinama nerijetko bili reducirani na seksualnu orijentaciju te potencijalne prijenosnike virusa, a eklatantnu praksu takvog etiketiranja možemo pronaći i u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj.

Primjer Stevana Katalina će poslužiti kao *case study* budući da je svojim istupima iznio vlastito shvaćanje oscilacija u izvještavanju koje je levitiralo između senzacionalizma, moralne panike te ponekih pokušaja zdravstvenog prosvjeđivanja. Pritom je posebno zanimljivo pratiti neuspjeli pokušaj dekonstrukcije predrasuda o bolesnicima, što ni danas nije u potpunosti ostvareno, pa se i dalje otvaraju pitanja oko granica privatnog i javnog, individualnog i kolektivnog, “muškog” i “ženskog”, odnosno konstrukciji rodničkih identiteta u stanju pandemijski uzrokovane društvene osude.

Ključne riječi: pandemija, HIV, AIDS, Katalin, rod

Anubofori – svećenici i preljubnici

Anubofori su bili rimski službenici egipatskih kultova koji su na glavi nosili masku šakala – simbol boga Anubisa. Predvodili su tradicionalnu povorku bogova tijekom Izidine svetkovine, budući da se Anubis štovao kao posrednik između života i smrti, vodič koji prati pokojnika u vječnost. Lica obojanog u crno i zlatno koračali su noseći glasnički štap, kaducej, u lijevoj, a palminu granu u desnoj ruci.

Anubofori su u pisanim i predmetnim izvorima zabilježeni, među ostalim, i kao oni koji su preljubom skrnavili egipatske hramove, a Anubis kao bog koji štiti preljubnike. To nije bilo u skladu s općepoznatom činjenicom da je svećenstvo egipatskih kultova u pravilu iznimno nastojalo oko tjelesne i duhovne čistoće: da bi pristupili svetim prostorima, morali su biti potpuno čisti, obrijani, u bijelim lanenim haljinama te se danima uzdržavati od spolnih odnosa. Najslikovitiji je primjer anubofora preljubnika priča Josipa Flavija o konjaniku Deciju Mundu koji je noseći šakalovu masku u Izidinu hramu u Rimu uspio oblubiti pobožnu matronu Paulinu (*Ant. Iud.* XVIII, 3, 4).

Od četiri zasad potvrđena anubofora u Rimskome Carstvu jedan je zabilježen upravo na hrvatskome povijesnom prostoru, u Sisku. Oltar anubofora Publija Antonina, koji je posvetio Uzvišenoj Izidi, dragocjen je dokaz da su se u antičkoj Sisciji održavale svetkovine egipatskih bogova, a to podrazumijeva i njihovo sveto mjesto, kultne službenike, obrede te značajnu zajednicu štovatelja.

Ključne riječi: anubofori, preljubnici, egipatski kultovi, Sisak

„Tvrdokorna“ muškost pred izazovom „naprednih“ žena na početku 20. st.

Pod utjecajem društvenih, ekonomskih i kulturnih procesa rodni obrasci doživjeli su značajne promjene tijekom prve polovice 20. stoljeća. Tadašnja javnost, kao i današnji povjesničari, bili su posebice fascinirani bučnom transformacijom koncepta ženskosti, popraćenom zaokretima u vizualnom imidžu, osobnim aspiracijama i društvenim mogućnostima i očekivanjima. Istovremeno, suvremena istraživanja i javni diskurs prijelaza stoljeća govore o muškosti „pod opsadom“. Usvojeni ideali 19. stoljeća suočavali su se s novim dinamičnim i nesigurnim tržištem rada, kritikom ženskog pokreta, konzumerizmom i migracijskim kretanjima radničke klase. Stoga se, pomalo u sjeni emancipirane ženskosti, kratkih suknji i bubikopf frizura, odvijalo propitivanje i ponovno pozicioniranje muškosti. Izlaganje će analizirati poznatu raspravu u *Zvonu* i *Hrvatskom pravu* (1908–1909) o “naprednim” ženama i “današnjim” muškarcima, s naglaskom na to kako se kroz nju definira i rekonstruira poželjna muškost te na dinamiku između zahtjeva za prilagodbom i obrane tradicije.

Ključne riječi: rodni obrasci, muškost, feminizam, javna glasila

Jelena Seferović

Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana / Institut za antropologiju, Zagreb

Marko Buljevac

Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Različiti rod, iste sudbine: Zanemarena iskustva nasilja nad dječacima i mladićima (od kasnog 19. do sredine 20. stoljeća)

Cilj ovog izlaganja je prikazati i interpretirati iskustva razmatrane populacije, uzimajući u obzir kulturne, društvene, ekonomske i političke okolnosti odabranog vremenskog perioda, kao i njihovu klasnu i rodnu pripadnost te različite oblike ranjivosti. Nasilje nad djevojčicama i djevojkama zaslužno zauzima važno mjesto u recentnoj znanstvenoj literaturi. Nasuprot tome, iskustva nasilja nad dječacima i mladićima, osobito onima s psihičkim smetnjama i oštećenjem vida, ostaju znatno manje istražena i često prešućena. Sadržaj psihijatrijskih povijesti bolesti pacijenata mlađih od 18 godina, liječenih u Kraljevskom zemaljskom zavodu za umobolne u Stenjevku krajem 19. i početkom 20. stoljeća, kao i arhivska dokumentacija o radu Društva sv. Vida za podupiranje slijepih iz razdoblja između dvaju svjetskih ratova i tijekom Drugog svjetskog rata, otkriva značajan broj slučajeva tjelesnog zlostavljanja, verbalnog ponižavanja, strukturalnog nasilja i različitih oblika eksploatacije nad ovom osjetljivom populacijom. Kao i u slučaju djevojčica i djevojaka, napuštanje primarnog obiteljskog okruženja zbog rada, školovanja, boravka u institucijama, siromaštva ili minimalnog, odnosno posve izostalog kontakta s roditeljima i skrbnicima dovelo je dječake i mladiće u društveno i emocionalno nezaštićen položaj, čineći ih čestim žrtvama nasilja. Dodatnu prepreku u prepoznavanju nasilja predstavljala je šutnja, potaknuta normama tradicionalne patrijarhalne zajednice u kojoj su snaga i samostalnost bile visoko cijenjene, dok se slabost, osobito kod dječaka i mladića, smatrala sramotnom. Zbog toga su mnoga iskustva ostala nevidljiva i historiografski neobrađena.

Ključne riječi: nasilje, dječaci i mladići, patrijarhat, izolacija, historiografska nevidljivost

Transpozicija maskuliniteta u identitet/u kastrata

Suodnos povijesti glazbe, umjetnosti, sociologije kao i filozofije i načina života unutar koncepta slike svijeta uključujući poželjne uloge muškaraca i žena a u kompleksnosti njihovih uloga, uz očekivanja suvremenih rearanžiranja bliskih potrebi za redefiniranjem, iz sveukupne povijesti može se vratiti na poziciju tumača koji ulazi u područje međusobnog isključivanja aktera. Kako bi se unutar tog spektra značenja, koncepta povijesti, očekivanja, uloga, mogla shvatiti uloga kastrata kao zvijezde vremena ili nepravedno osuđenog pojedinca, nužno je u razmatranju iste uloge uzeti u obzir sve simbolične ali i s vremenom kompatibilne znakove i značenja koje kastrat može imati u svijetu glazbe, povijesti odnosa, povijesti uloga, te novih definicija i potrebe za reafirmacijom. Razumijevanju kastrata ne smije se pretpostaviti izuzeće iz čitavoga kompleksa predodžbi muških uloga kontekstualiziranih u kompletnu sliku svijeta jednog vremena kao pravila izazvanih društvenim očekivanjima ali i potrebom za stabilnošću unutar socijalnih kretanja. Uz ta saznanja, relevantnost muške uloge u svijetu glazbe uopće čini se neminovnom ali samo ako joj se pridruži ženska uloga kao važna u primjerima bilo valorizacije, ili demonstracije prirode, vještine u složenosti elementarnih ljudskih potreba i htjenja.

Ključne riječi: glazba, glas, povijest glazbe, povijest opere, muškarci, žene, kastrati, maskulinitet, identitet

Svećenički ideali i praksa u 18. stoljeću na primjeru sjedinjene Bosanske ili Đakovačke i Srijemske biskupije

Nakon oslobođenja Slavonije i Srijema od osmanske vlasti, pojavila se potreba za oživljavanjem vjerskoga života i organizacije sustava župa na područjima novooslobođenih krajeva, čiji je nositelj, prema zamislima habsburških vladara, trebao biti dijecezanski kler. Stoga je bečki dvor, u svrhu obnove i oživljavanja katoličkoga života, od svećenika očekivao niz kompetencija u provođenju vladarskih odluka. Istovremeno su se i u Katoličkoj Crkvi 40-ih godina 18. stoljeća pojavljivali obrisi svećeničkih ideala i njihove zadaće u novim društvenim okolnostima, koji su bili gotovo istovjetni zamislima svjetovne vlasti, a najjasnije ih je očitovao papa Benedikt XIV. u enciklikama *Ubi primum* (1740.) i *Etsi minime* (1742.). U izlaganju će se na temelju objavljenih i neobjavljenih izvora analizirati kolektivna obilježja svećenstva sjedinjene Bosanske ili Đakovačke i Srijemske biskupije te odgovoriti na pitanje jesu ili i u kojoj mjeri uspjeli zadovoljiti svećeničke ideale svojega vremena i koliko su se uspješno nosili sa zadacima i izazovima u svojim župama.

Ključne riječi: svećenički ideali, papa Benedikt XIV., enciklike, Bosanska ili Đakovačka i Srijemska biskupija, 18. stoljeće

Razbojnici i zavodnici: osvrt na rodnu povijest banditizma u 19. i 20. stoljeću

Uzimajući u obzir koncept socijalnog banditizma, predložen od strane britanskog povjesničara Erica Hobsbawma, izlaganje analizira rodnu povijest razbojništva u 19. i 20. stoljeću kroz prizmu nekoliko studija slučaja. Prije svega, razmatraju se muško-ženski odnosi s posebnim naglaskom na dinamiku moći unutar bandi. Muškarci u bandama često su koristili žene kao simbole svoje muževnosti i statusa. Javna predodžba o uspješnom banditu bila je uvjetovana narativom o odvažnim razbojničkim, ali i romantičnim pothvatima pojedinca. Dok je u brojnim slučajevima silovanje predstavljalo sredstvo podčinjavanja i zastrašivanja žena, u društinama koje su ovisile o pučkoj podršci seksualno nasilje nad ženama bilo je strogo sankcionirano. Naime, nastojanja da se ostvari što učinkovitija kontrola nad seksualnim porivima članova bandi proizlazila je iz pragmatičnog zaključka vođa pojedinih skupina da bi takvo ponašanje moglo ugroziti njihovu popularnost i podršku koju su im u kriznim trenucima pružali suvremenici. Štoviše, pojedini su banditi, poput meksičkog revolucionara Pancha Ville, svoje odmetničke karijere započeli tvrdeći kako su upravo branili ugroženu žensku čast. Također, iako su u samim bandama žene nerijetko bile svedene na ulogu ljubavnica i pomoćnica, iz analiziranih primjera uviđa se da su muškarci priznavali njihovu važnost u vidu moralne podrške te tijekom zahtjevnijih ekspedicija. Izlaganje istražuje kako su prevladavajuće patrijarhalne društvene norme te nastojanja pojedinaca da izgrade poželjnu javnu predodžbu o plemenitom razbojniku u kasnom 19. i ranom 20. stoljeću utjecali na odnose muškaraca i žena u specifičnom socijalnom okruženju. Osim osvrta na primjere poput bande koju je tijekom 1920-ih i 1930-ih predvodio brazilski odmetnik Lampião (1897. – 1938.), izlaganje će obuhvatiti i slučajeve s područja Hrvatske poput hajduka Andrijice Šimića (1833. – 1905.) te Jovana Stanisavljevića Čaruge (1897. – 1925.).

Ključne riječi: socijalni banditizam, razbojništvo, Lampião, Andrijica Šimić, Jovan Stanisavljević Čaruga

Juraj Čupor Moslavački - agresivac ili tipičan specimen svojeg doba

Obitelj Čupor Moslavački istaknula se tijekom 14. i 15. stoljeća u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu. Najpoznatiji predstavnici roda najvjerojatnije su ban Pavao Čupor Moslavački, zagrebački biskup Demetrije, transilvanski vojvoda i virovitički župan Nikola te Stjepan, posljednji muški pripadnik Čupora. Obitelj je služila kralja Sigismunda Luksemburškog te prijateljevala s obitelji Hunyadi, a posebice s kraljem Matijom Korvinom. U sačuvanim ispravama pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije na Moslavačkoj gori, vezanim uz sukobe samostana s Čuporima, moguće je detektirati velik broj članova obitelji pri čemu se posebno ističe Juraj Čupor Moslavački. U radu će se na odabranim primjerima pokazati što nam isprave kazuju o njemu. Raspoloživi dokumenti mahom su pravne provenijencije i najčešće svjedoče o Jurjevoj nasilničkoj naravi, no sačuvana su i pojedina pisma koja bacaju drugačije svjetlo na Jurja Čupora Moslavačkog.

Ključne riječi: Juraj Čupor Moslavački, plemićka obitelj Čupor Moslavački, Moslavina; kasni srednji vijek, nasilje

Ana Rajković Pejić

Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest
Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

Čvrsti muškarci kao ideali – konstrukcija identiteta tvorničkih radnika u socijalizmu

Paralelno s određenim emancipacijskim, u smislu stvaranja “nove žene” u okviru socijalističkih društava, došlo je i do razvoja procesa koji su utjecali na razvoj specifične slike radnog čovjeka koji je, između ostaloga, podrazumijevao “čvrste muškarce” (*tough man*). Navedeno je, prema Andrei Matoševiću, rezultiralo “kaljenjem muškosti u industrijskom miljeu”. U tim *miljeima*, prije svega, tvornicama koje su većinom zapošljavale većinom mušku radnu snagu (brodgradilišta, rudnici, metalprerađivačka industrija), generirala se stereotipna slika o “čvrstim muškarcima”. U kontekstu navedenog, cilj je izlaganja, oslanjajući se na tezu kako je kreiranje identiteta, uvjetovano vremenom i mjestom, predstaviti načine konstrukcije identiteta tvorničkih radnika na primjeru nekoliko jugoslavenskih industrijskih postrojenja poput Željezare Sisak te Đure Đakovića. Ujedno će se analizirati i mehanizmi koji su pomogli učvršćivanju ovoga identiteta, ali i korelacija identiteta “čvrstog muškraca” s onim “nove žene”, uzimajući pri tome u obzir tezu da se u razdoblju socijalizma prevladavalo, ono što je Jessie Bernard definirala kao transcendentne rodne stereotipe. Izlaganje se, između ostaloga temelji na arhivskoj građi Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu, Državnog arhiva u Slavonskom Brodu te tvorničkim novinama.

Ključne riječi: maskulinitet, tvornice, socijalizam, radna snaga, konstrukcija identiteta

“Alaj braca na me oko baca”
– analiza ženskog subjekta u bećarcima

Deseterački napjevi, poznatiji pod nazivom bećarci, predstavljaju specifičan oblik usmene narodne lirike Slavonije, Baranje i Srijema. Naizgled jednostavne i humoristične pjesme, u sebi zapravo kriju slojevite prikaze odnosa u tradicijskom seoskom društvu. Naime, unatoč općoj percepciji prema kojoj se iščitavaju rodni obrasci unutar kojih se muškarci prikazuju kao slobodni, duhoviti bećari, njihovo istraživanje s pozicije ženskog subjekta pokazuje ponešto drugačiju sliku. U tom smislu posebno su zanimljivi tzv. *ženski bećaraci* koji na jednako dovitljiv način konstruiraju sliku muškarca, a koja odstupa od njegovog uobičajenog prikaza *velikog baje*. Istraživanje pokazuje kako je bećarce moguće sagledati iz perspektive u kojoj žena preuzima riječ te time uvelike redefinira normative muškosti. Bećarci tako postaju vrijedan izvor za razumijevanje različitih sudbina istoga roda u narodnoj kulturi.

Ključne riječi: bećarci, narodna kultura, položaj žene, rodni odnosi, tradicija